

WE, THE EYES

EMIO GRECO | PIETER C SCHOLTEN

Première
23 juni — Ravenna Festival, Italië
Nederlandse première
28 oktober — ICKFEST x Meervaart, Amsterdam

Tournee 2023/2024

INFO
& TICKETS

foto — Alwin Polana / danser — Hiroki Nunogaki

ICK DANS AMSTERDAM IS EEN PLATFORM VOOR HEDENDAAGSE DANS. ONDER LEIDING VAN EMIO GRECO | PIETER C. SCHOLTEN MAKEN WE INTERNATIONALE DANSVOORSTELLINGEN, ONDERSTEUNEN WE JONGE MAKERS, ORGANISEREN WE EDUCATIE EN DOEN WE ONDERZOEK NAAR DANS. ICK IS GEVESTIGD IN SPACE FOR DANCE ART, WAAR VOORSTELLINGEN, LEZINGEN, WORKSHOPS EN SYMPOSIA WORDEN GEPRESENTEERD.

ICK dans
amsterdam

MONDIGE MEIDEN

Roshanak Morrowatian:

'IK VERSTOP MEZELF NIET MEER.'

Met haar eerste langere choreografie, *Polished*, sleepte Roshanak Morrowatian meteen de BNG Bank Dansprijs in de wacht. Meer solo's volgden, waaronder het aangrijpende *Kites* over haar vlucht naar Nederland en haar ervaringen in diverse azc's. Roshanak typeert zichzelf als een 'extreem mondig meisje dat zich veel te lang stil moest houden'. Maar de tijd van zwijgen is voorbij. Met haar nieuwe productie *House of Strength* brengt ze, onder meer, een ode aan 'de waanzinnig moedige vrouwen van Iran'.

tekst Astrid van Leeuwen

foto Sjoerd Derine

Waarom mensen naar *House of Strength* moeten komen? Mijn hemel, stel mij die vraag alsjeblieft niet nú', zegt Roshanak Morrowatian met een wanhopige blik, na een lange repetitiedag. *House of Strength* is haar eerste groepsstuk en gewend als ze is om enkel op zichzelf aangewezen te zijn, slaat de twijfel nu regelmatig toe: 'Moet ik niet alles omgooien en opnieuw beginnen?'

Het creatieproces is, zegt ze, tegelijkertijd geweldig én zenuwslappend. 'Ik geniet enorm van hoe de vijf performers – met ieder een totaal andere achtergrond – mijn bewegingen overnemen en interpreteren. Maar vooral in het begin dacht ik ook vaak: help, ik heb de handleiding niet gelezen, ik ken de regels niet, ik heb geen idee hoe ik een groep moet regisseren. En nog steeds schiet ik acuut in de stress als iets niet meteen helemaal werkt.' Lachend: 'In mijn eentje zou ik dan tot diep in de avond doorploeteren, maar dat kan nu natuurlijk niet. Als je met een groep werkt, moet je je aan repetitietijden houden. De dansers hebben immers ook nog een ander leven.'

Ondergedoken

Vijf jaar was Roshanak (nu 33) toen ze met haar ouders en vijf jaar oudere zus Afagh vanuit haar geboortestad Khorramabad, in het westen van Iran, naar Nederland vluchtte. 'Mijn ouders waren politiek actief. Vooral mijn vader, destijds aanhanger van het marxisme, streed fanatiek voor meer gelijkheid en burgerrechten.' Gezien het gevaar dat dat met zich meebracht, leefde het gezin al sinds Roshanaks geboorte ondergedoken. 'Ik heb nog best veel herinneringen aan Iran. Ik zie bepaalde gezichten voor me, een snoepwinkel in Teheran, maar de sterkste herinneringen zijn allemaal verbonden met angst en gevaar, en met – enkele tripjes uitgezonderd – tijden achtereen thuis opgesloten zitten.'

Van de reis naar Nederland weet ze niet veel meer. 'Behalve dat die lang duurde. Nederland was de laatste stop. Toen we hier aankwamen, heeft mijn moeder onze paspoorten

Roshanak als kind

weggegooid, pas daarna hebben we ons, stateloos, bij de politie gemeld.'

Barbiezwembad

In de daaropvolgende jaren woonde het gezin in verschillende azc's. 'Die periode heeft mij erg gevormd, ook omdat ik inmiddels wat ouder was. De afgemeten porties voedsel – in Iran zet je de tafel gewoon vol eten –, de schaamte toen ze ons wilden leren om met mes en vork te eten, alsof we barbaren waren. Mijn ouders en zus die compleet getraumatiseerd waren, nog eens versterkt door het voortdurende geweld in de azc's. En ondertussen verdwenen om ons heen steeds weer mensen zonder enige waarschuwing vooraf, zoals Nina uit Wit-Rusland, die een Barbiezwembadje had, een van de weinige dingen waar ik als kind dolblij mee was. Maar het ergst was dat we weer opgesloten zaten, je mocht je destijds namelijk nog niet buiten

de hekken van het azc begeven. Achter die hekken lag vaak wel een bos of weiland, maar dat maakte het eigenlijk alleen maar erger: afgesloten ruimtes en altijd stil moeten zijn, dat was mijn realiteit. Ik vermoedde dat ik daarom ook zo graag in 'black boxes' werk, in de beslotenheid van het theater. Onlangs vroeg een dansprogrammeur mij of ik niet een locatieproject wilde maken. Nou, echt niet! Dat kan ik helemaal niet!'

Pina Bausch? Wie?

Rond haar negende kreeg het gezin een woning toegewezen in Capelle aan den IJssel, waar Roshanak – eindelijk – vrijuit kon dansen. 'Dans was toen al jaren mijn uitlaatklep. Ik heb jarenlang veel moeite gehad met praten, dus ik uitte mij vooral fysiek.'

Toen ze eenmaal wél begon te praten, kreeg ze vaak te horen dat ze té expressief was. 'Ik sprak te veel, mijn gezicht verraadde te veel emotie, ik had een te grote neus, ik stonk en ik was te dik. Dat gaf me het gevoel dat ik te veel was.' Met als resultaat dat ze steeds verlegener

House of Strength
foto Afagh Morrowatian

werd, zich steeds meer terugtrok. Wellicht om dat te doorbreken, pushte haar moeder haar om deel te nemen aan een voorleeswedstrijd op school. Die won Roshanak en dat werd opgemerkt door docent en regisseur Carla van Driel die haar uitnodigde om les te nemen op Jeugdtheaterschool Hofplein. 'Carla was ongelooflijk belangrijk voor mij. Ze coachte mij en dankzij haar hoefde ik nauwelijks te betalen voor de lessen. Op een dag zei ze tegen me: "Als Pina Bausch je zou zien, zou ze je zo aannemen." Pina Bausch? Ik had géén idee wat of wie dat was. Maar nadat ik in het Goethe-Instituut in Rotterdam een video van haar *Café Muller* had gevonden, werd dat mijn droom: dansen bij Pina.'

Veiligheid en vertrouwen

Op haar zeventiende vertrok Roshanak naar Essen waar ze, zonder enige serieuze ballettraining, werd aangenomen bij de dansafdeling van de Folkwang Universität der Künste. 'Mijn ouders waren totaal in paniek, weer vertrok een van ons naar een ander land.'

Ook voor haarzelf was het aanvankelijk zwaar. 'Het was haat dan wel liefde tussen mij en de docenten. Ik had geen uitdraai, geen flexibele rug, en daardoor continu het gevoel dat ik heel veel moest inhalen.' Toch bleef ze, ook na haar dansopleiding en een master in interpretatie, lange tijd in Duitsland. Ze danste er ook in producties van Bausch – die inmiddels overleden was – maar besloot na een korte kennismaking met Bausch' Tanztheater Wuppertal dat het gezelschap en de mensen die er werkten haar niet 'de veiligheid en het vertrouwen' konden bieden die ze zocht. 'En eenmaal terug in Nederland was dat eigenlijk niet heel anders. Ik heb hier zeker met mensen gewerkt die mij gestimu-

Kites
foto Afagh Morrowatian

'HELP, IK HEB DE HANDLEIDING NIET GELEZEN.'

Kites
foto Afagh Morrowatian

Repetitie House of Strength
foto Afagh Morrowatian

Polished
foto Joris Hilterman

In *Sous d'autres cieux* van Maëlle Poésy
foto Jean Louis Fernandez

'WAT ALS IK MIJN WRONGNESS NU EENS ALS STRONGNESS GA ZIEN?'

Roshanak met haar vijf jaar oudere zus. 'Afagh is voor mij een enorme inspiratiebron en een belangrijke partner in mijn werk.'

'AFGESLOTEN RUIMTES EN ALTIJD STILZIJN, DAT WAS MIJN REALITEIT.'

jaren alles op alles gezet om perfect te integreren. Ik mocht geen taalfouten maken, er mocht niets aan te merken zijn op mijn manieren, ik moest me volgens de heersende trend kleden, naar westerse muziek luisteren. *Polished* gaf mij de ingang om dit, en daarmee de ongeschreven regels van mijn eigen cultuur en achtergrond te onderzoeken.'

De solo werd uitgevoerd in Cultuurhuis Heerlen – 'voor hooguit veertig à zestig man per avond' – en bij een van de voorstellingen zat Heleen Volman, destijds jurylid van de BNG Bank Dansprijs, in de zaal. 'Dat is zo bizar: dat één iemand alles kan veranderen.' De jury, aangestoken door Volmans enthousiasme, typeerde *Polished* als "een gewaagde, bedwelmende en expressieve voorstelling". Roshanak: 'Niemand in de Randstad had ooit van mij gehoord, en opeens kreeg ik verzoeken voor nieuwe creaties, opeens bestond ik.'

Vrijheid

Een belangrijke trigger om *Kites* (2021) – haar volgende, zelf gedanste solo – te maken, was een nieuwsbericht op de Zwitserse radio. 'Dat ging erover dat Zwitserland besloten had om een groep kinderen die op de vlucht waren, op te nemen. Maar wel zonder hun ouders. En over de kinderen werd gesproken in de trant van: arme, zielige kinderen. Het maakte me furieus! Die kinderen hebben al alles verloren, en dan neem je ze ook nog eens hun ouders af? En hoezo zielige kinderen? Onderschat hun overlevingskracht alsjeblieft niet!'

Voor *Kites* putte ze uit haar eigen herinneringen en ervaringen, en uit die van kinderen met een soortgelijk verleden. Dat mondde uit in een emotioneel aangrijpend portret van iemand die té jong té veel heeft meegemaakt en daar nog altijd, mentaal

én fysiek, de gevolgen van ondervindt.

De titel van de met de Prijs van de Nederlandse Dansdagen bekroonde solo verwijst naar de vliegers die ze in de azc's vaak zag. 'Die konden wél boven de hekken uitkomen, en dus associeerde ik die met vrijheid.' Ook achteraf bleek de titel veelzeggend, want het maken van *Kites* creëerde een opening, een gevoel van bevrijding. 'Rond die tijd ben ik 'wakker' geworden. Jarenlang heb ik mij stil moeten houden. Om te overleven, om in kleine ruimtes niet voor overlast te zorgen, om me afzijdig te houden van alle ruzies en geweld in de azc's. Ik merkte dat ik daardoor onbewust best wel een heel boos persoon ben geweest, met een enorme opgekropte energie.' Lachend: 'Als danser werd ik ook vaak gecast als de heks of andere bozerik.' Dan, weer serieus: 'Maar toen ik dertig werd, bedacht ik: wat als ik mijn 'wrongness' nu eens als 'strongness' ga zien? Vanaf dat moment besloot ik het leven en wie ik ben te vieren. Als mens, maker én performer. Voor mij is het belangrijk dat die twee – creëren en zelf op het podium staan – samenleven en van elkaar leren. Ik kan niet alleen maar maken en de hele dag in de repetitiestudio aan de kant zitten. Dan word ik gek.'

Rover

Samen met Mami Izumi richtte ze in 2021 een eigen dansgezelschap op: Rover, waarbij Izumi de rol van zakelijk en algemeen directeur op zich nam. 'De naam Rover staat voor mij voor het nomadische, het reizen, vrijheid; ik ben altijd bang om op één plek te blijven', aldus Roshanak. 'Maar Rover betekent ook: wees mondig, laat van je horen, neem je ruimte in. We zijn met z'n allen veel te lang braaf geweest.'

Waarbij mondigheid, zo benadrukt ze, niet gelijk staat aan luidruchtig zijn. 'Ik ben mondig op mijn eigen manier. Ik wil zeggen wat ik zeggen wil en daarvoor kan ik mijn tijd nemen. Typerend voor mijn werk is namelijk dat het meestal heel langzaam opbouwt, om dan opeens prrrr... heel explosief te eindigen. Vaak krijg ik daar kritiek op, hoor ik dingen als: "Je neemt wel uitgebreid je tijd hè?". Ja,

inderdaad, en waarom niet? Ook dat is voor mij een vorm van 'being bold'.

De naam Rover herinnert haar, zegt ze, continu aan wat ze wil: risico's nemen, spanning opzoeken, uitdagingen aangaan. In de Nederlandse theaterwereld is er, vindt Roshanak, in dat opzicht sowieso nog veel te winnen. 'Recent kocht ik voor drieëndertig euro – een rib uit mijn lijf – een kaartje voor Wim Vandekeybus' *Bloedbruiloft*. En wat zag ik? Een ouderwetse, volledig binaire interpretatie van García Lorca's toneelstuk. Is dit een productie die anno 2023 nog gemaakt moet worden? Waarom wordt er geen draai aan het verhaal gegeven? Moet zo'n voorstelling niet ook thema's weerspiegelen die in de maatschappij van nú leven? Zodat er een dialoog en diepere connectie met het publiek kan ontstaan?'

Masha Jina Amini

Gelijktijdig en in relatie met *Kites* ontwierp Roshanak ook een installatie, *Sister*, een levensgrote waxsculptuur van een steeds verder smeltend meisje, als eerbetoon aan haar eigen zus en aan de vele kinderen die opgroeien in gebieden met grote politieke en sociale onrust. Ze schrok er zelf van, toen kort daarna het nieuws van de moord op de 22-jarige Koerdisch-Iraanse Masha Jina Amini bekend werd. 'Het was bijna of ik, en andere kunstenaars die in diezelfde periode vergelijkbare statements maakten, voorvoelden wat er op handen was.'

De situatie in Iran is momenteel op een dieptepunt, zegt ze. 'Er zijn de afgelopen maanden duizenden meisjes op school vergiftigd, om zo – net als in Afghanistan – te bewerkstelligen dat ze niet meer naar school gaan. Maar ondanks alle verdriet put ik ook veel hoop uit alle protesten die

er nu plaatsvinden, zo'n openlijk verzet hebben we nog niet eerder gezien.'

Perzisch ritueel

Voor haar nieuwe productie *House of Strength* koos Roshanak een oud Perzisch ritueel als vertrekpunt: *varzesh-e bastani*, ook wel *varzesh-e pahlevani* genoemd, een combinatie van kracht- en spirituele training, poëzie en muziek, die in een achthoekige, in de vloer verzonken ruimte, de *zurkhaneh* ('huis van kracht'), wordt uitgevoerd ter voorbereiding op de strijd. 'Ik hoorde de muziek van de zurkhaneh als kind al op de radio. Het hele ritueel is omgeven met mystiek en mysterie, er zijn heel veel regels, en de objecten waarmee getraind wordt zijn nog hetzelfde als honderden jaren geleden. Het is, als je ernaar kijkt, net of je terug stapt in de tijd, ook omdat het nog altijd alleen door mannen mag worden uitgevoerd.'

Zo niet bij Roshanak, die er een heel eigen, eigentijdse interpretatie aan geeft, en daarbij bewust voor een zo divers mogelijke cast kiest. 'Eerst wilde ik alleen met vrouwen en queer performers werken, maar uiteindelijk besefte ik dat ik zelf dan ook niet inclusief bezig zou zijn, dus nu telt de cast ook iemand die zich als man identificeert.'

In essentie draait haar choreografie, zegt ze, om verbinding. 'We komen van verschillende achtergronden, van verschillende continenten zelfs, maar door beter naar elkaar te luisteren kunnen we elkaar vinden; uiteindelijk kampen we toch ook allemaal met dezelfde struggles. Of, zoals ontwikkelingspsycholoog Bruce Lipton zegt: ons lichaam stopt niet bij onze huid, via onze cellen, adem en hartslag zijn we continu verbonden.'

Kwetsbaar en intiem

Ze ziet haar nieuwe werk niet als een proteststuk, maar het is, zegt ze, wel haar manier om te reageren op wat er in Iran – 'en in veel andere landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika' – gebeurt. 'Ik zit hier in Nederland, de strijd die de vrouwen in Iran voeren, is niet mijn strijd. Maar ik mag, nee, móét er wel aandacht voor vragen. Dus wil ik met *House of Strength* ook een ode brengen aan al die waanzinnig sterke vrouwen die in Iran, en in andere politiek instabiele landen, hun stem met gevaar voor eigen leven verheffen.'

Hun dagelijkse pijn en verdriet is, onderstreept ze, niet te vergelijken met haar eigen pijn, maar toch vindt ook die zijn weg in haar nieuwe productie. 'Ik kan niet meer terug naar Iran. Sinds ik in Nederland ben, heb ik veel familie verloren, onder wie mijn oma, die me erg dierbaar was, en twee ooms. Van geen van hen heb ik afscheid kunnen nemen; geen ritueel, geen ruimte en plek om te rouwen.'

Na veel aarzeling beantwoordt ze daarmee alsnog de vraag waarom mensen naar *House of Strength* moeten komen. 'Het is een intiem werk, met een grote kwetsbaarheid, die ik graag deel met het publiek. En voor mij persoonlijk is het een enorme uitdaging... Maar waarom ook niet? Ik verstop mijzelf niet meer. Inmiddels durf ik te denken: ga ervoor! Het komt wel goed!' ◀

House of Strength, een coproductie van ICK Dans Amsterdam/Artist Space, Korzo, VIA ZUID en Parkstad Limburg Theaters, is op 17 juni in De Meervaart in Amsterdam te zien en toert komend seizoen rond door Nederland.

Meer informatie: www.rover.company

Sous d'autres cieux
foto Jean Louis Fernandez

Sister
foto Joris Hilterman